

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2010

Veronika Havlíčková

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta

Ústav jižní a centrální Asie

Bakalářská práce

Veronika Havlíčková

Mongolská tradiční obuv

Mongolian traditional footwear

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucí své bakalářské práce PhDr. Aleně Oberfalzerové, Ph.D. za poskytnutí mnoho cenných rad týkajících se struktury i obsahové stránky práce. Dále bych ráda poděkovala PhDr. Veronice Zikmundové Ph.D. a doc. Džugderijnu Luvsandordžovi za poskytnuté konzultace. Dále mé poděkování patří vedení Náprstkova muzea v Praze, že mi umožnilo pracovat s exponáty z jejich sbírky, a zvláště pak doktorce Heleně Heroldové za množství času věnovanému mému výzkumu a za užitečné rady.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných zdrojů.

V Mokrovratech dne 12.9.2010

Veronika Havlíčková

Název práce: Mongolská tradiční obuv

Autor: Veronika Havlíčková

Vedoucí práce: PhDr. Alena Oberfalzerová, Ph.D.

Anotace: V této práci se zabývám především popisem mongolských tradičních bot, což řeším v první a zároveň největší kapitole. Popisuji jejich části, zdobení a ponožky, které se společně s těmito botami nosí. Po té hovořím o ornamentech, které se na obuvi vyskytují. V další kapitole se zmiňuji o odlišnostech této tradiční obuvi a o dalších druzích, které se vyskytují u mongolského etnika. Následuje popis výroby materiálu, ze kterého se obuv zhotovuje, největší část pak popisuje tradiční výrobu plsti. V další kapitole píším o zvyklostech, které jsou spjaté s obuví, a v poslední kapitole uvádím některé z exponátů Náprstkova muzea v Praze, které jsem pro tuto práci zkoumala.

Klíčová slova: obuv, boty, mongolská tradiční obuv, mongolské jezdecké boty, ornamenty, tradiční výroba plsti,

Title: Mongolian traditional footwear

Author: Veronika Havlíčková

Supervisor: PhDr. Alena Oberfalzerová, Ph.D.

Abstract: This work deals mainly with the description of the Mongolian traditional boots, which is presented in the first and the largest chapter. Different parts of the boots, their decorations and socks worn together with the boots, are described. Subsequently discussed is the ornaments primarily used on the shoes. The next chapter focuses on the differences of the Mongolian traditional footwear and other styles found among the Mongolian people. The work then describes the production of the material Mongolian boots are made from. The largest part of this chapter describes the traditional felt making. The next chapter talks about the practices that are associated with the boots and the last chapter, which is drawn from my personal research for this work, presents an introduction of some of the exhibits from Náprstkovo Museum in Prague.

.Keywords: footwear, boots, Mongolian traditional footwear, Mongolian boots, ornaments, traditional felt making

Obsah

ÚVOD	5
1. POPIS OBUVI.....	7
1.1. Detailní popis bot	10
1.1.1. Zdobení obuvi	10
1.1.1.1. Krytí švů na obuvi	10
1.1.1.2. Výšivka	11
1.1.1.3. Kožená aplikace	12
1.1.2. Popis ponožek	13
2. ORNAMENTY POUŽÍVANÉ PŘI ZDOBENÍ OBUVI	15
3. VARIANTY OBUVI	19
3.1. Rituální varianty obuvi.....	19
3.1.1. Cam	19
3.1.2. Zápasnická obuv	20
3.2. Etnické varianty obuvi	22
3.2.1. Torguuti	22
3.2.2. Cátani	22
3.2.3. Burjati a Kazaši	23
4. VÝROBA A ZPRACOVÁNÍ MATERIÁLŮ	24
4.1. Zpracování kůže	24
4.2. Zpracování plsti	25
5. ZVYKLOSTI SPJATÉ S OBUVÍ	28
5.1. Zvyky pojící se k obuvi.....	28
5.2. Přísloví pojící se k obuvi.....	29
5.3. Hádanky pojící se k obuvi.....	30
6. ZKOUMANÁ OBUV Z NÁPRSTKOVA MUZEA V PRAZE.....	31
 ZÁVĚR	 37
ZDROJE	39
Dodatky k obrázkům v textu	40

Úvod

Jako téma pro svou bakalářskou práci jsem zvolila mongolskou tradiční obuv. Jde v podstatě o etnologickou látku, avšak dosud téměř nezpracovanou a odborně velice málo zkoumanou. Pokud mluvíme o zkoumání obuvi jako takové, často bývá součástí prací zabývajících se oděvem. Mnohdy jsem ale při svém výzkumu narážela na fakt, že obuv byla často opomíjena a někdy zcela vynechána. Je to nesmírná škoda, jelikož co se konkrétně mongolské obuvi týče, jedná se o velmi specifický a ojedinělý prvek, ať už v rámci mongolského tradičního oděvu, tak i tradičního oděvu v celosvětovém měřítku. Jedná se o obuv, která díky své funkčnosti a praktičnosti přežila dlouhá staletí až dodnes ve své původní podobě.

Mým prvotním záměrem bylo napsat práci více teoretickou, zaměřenou na historický vývoj obuvi. Přes všechny sebrané materiály se mi však nepodařilo shromáždit dostatečné množství zmínek, které by mi umožnily můj plán uskutečnit. Jak už jsem se zmínila výše, většina prací zaměřených na tradiční mongolský oděv se o obuvi zmiňuje pouze okrajově, a tak jsem se zaměřila zejména na popis, výrobu materiálu a variace výskytu obuvi v původním pasteveckém prostředí.

K tomuto novému směřování mě vedla ještě ta skutečnost, že jsem měla možnost zkoumat mongolskou tradiční obuv v praxi. Nejprve ve vlastním mongolském prostředí během ročního studijního pobytu v Mongolsku ve třetím ročníku svého studia. Již tam jsem jela se záměrem sledovat tradiční oděv, kterým se už nějakou dobu zabývám. Po té jsem využila možnosti provést vlastní výzkum exponátů z asijské sbírky Náprstkova muzea v Praze. Zde jsem objevila poměrně značné množství párů bot původně patřících jak lidem mongolské národnosti, tak i například tibetské nebo čínské boty. Exponáty jsem mohla přímo zkoumat, a také nahlížet do inventárních karet, z nichž částečně také vycházím. Do této práce jsem také zakomponovala poskytnutý obrazový materiál (viz kapitola 5. Zkoumaná obuv z Náprstkova muzea).

Z těchto důvodů jsem se rozhodla věnovat podstatnou část své práce vlastnímu výzkumu a zaměřuji se především na základní a následně na podrobný popis. Rozebírám zde výzdobu a její tvorbu a samostatnou kapitolu věnuji používaným ornamentům. V poslední kapitole pak hovořím o zvyklostech spojené s obuví u

Mongolů a částečně s její výrobou, a o jejím průniku do drobných literárních žánrů, jako jsou přísloví a hádanky.

Pokusím se zde tedy podat co nejucelenější a nejkompletnější informace o mongolské národní obuvi na základě vlastního výzkumu, knih získaných převážně v Ulaanbaataru v Mongolsku, inventárních karet exponátů z Náprstkova muzea, se kterými jsem také měla možnost kooperovat, a dále pak na základě práce s konzultanty a s některými internetovými zdroji. Nejvíce však vycházím z knihy N. V. Kočeškova, kde jsem objevila nejucelenější studii o Mongolské obuvi. Celou práci prokládám obrázky, které jsou potřeba pro názornou ukázkou a pro navození představy, která je v tomto případě nezbytným elementem. Pro přepis mongolských slov používám transkripci zavedenou na katedře Mongolistiky, Ústav jižní a centrální Asie, FF UK v Praze.

1. POPIS OBUVI

Tradiční lidový oděv, který od poměrně dávné minulosti až po dnešek můžeme sledovat u stepních pastevců Mongolska se zachoval téměř beze změny. Má důmyslně propracovaný střih a detaily, které zcela vyhovují způsobu života nomádů a zároveň drsným přírodním podmínkám, jakým jsou v tomto regionu vystavováni. Po všech směrech je velmi prakticky vymyšlen, což samozřejmě platí i pro obuv.

obrázek č. 1

„Obuv, pokrývka hlavy a samotný národní oděv Mongolů představuje jednotný celek, ve kterém není nic zbytečného, je promyšlený každý detail.“¹

Etymologie mongolského slova pro boty, *gatal*, má původ ve slově *god*, což je označení pro kůži z holeně zvířat. Z nich se dříve boty vyráběly tvarováním na dřevěné tyči, a to především z hovězího dobytka, ale třeba i z jelenů.²

„Zpočátku byly boty velmi jednoduché. Byly to pouze jakési chodidlové boty ze surové kůže, které chránili pouze

chodidlo. Kotník se pak ovazoval tenkou koženou nití. Podle historika doktora Ch. Perleeho úplně nejstarší typ obuvi byly boty dělané z holení části zvěře, jako jsou srnci a antilopy.“³

¹ Kočeškov N. V., *Dekoratивноje iskustvo mongoljazyčnych narodov XIX – seredina XX veka*. Moskva 1979, str.79.

² Podle Doc. Džugderijna Luvsandordže

³ Badamchatan S., Cerenchand G., Batnasan G., Ayuus' C., Disan T., Tangad D., Nansalmaa D., Menes G., *BNMAY-iin ugsaahnii zu'i, Halhiin ugsaahnii zu'i*. Ulaanbaatar 1987, str. 156.

Tradiční mongolské boty můžeme označit za velmi svérázně vzniklou ochranu nohou na území, jehož poloha v drsném kraji střední Asie hrála velkou roli ve vývoji tohoto typu obuvi. Mluvím zde především o chalchských⁴ tradičních jezdeckých botách, které jsou nejrozšířenějším typem obuvi na mongolském území. Právě jimi a jejich podrobným popisem se v této práci budu převážně zabývat. Nejsou to vlastně čistě jezdecké boty, nýbrž boty univerzální na každodenní nošení. Jezdeckými se ale často označují možná proto, že během svého denního harmonogramu venkovští pastevci jezdí na koni. Není se ani čemu divit, jelikož ať už se lidé ve stepi vypraví komkoli vždy je čeká velká vzdálenost.

obrázek č. 2

Jsou to boty jednotného holínkového tvaru vysoké přibližně pod kolena a dostatečně široké, aby se do nich daly zasunout nohavice kalhot, a nejen ty. Mongolové mají totiž ve zvyku využívat široké ústí holínek pro přenášení různých drobností, jako třeba tradičně oblíbenou dýmku, což se týká hlavně starších lidí. Mladí Mongolové si tam zasouvají spíše vždy hodící se nůž,⁵ což výrazně přidává na jejich praktičnosti. Takto podobně slouží i velká kapsa (*enger*) přeložená přes hrud' tradičního mongolského oděvu (*deel*), kam se vejde poměrně

velký objem věcí. Proto také takto tradičně oblečené Mongoly vidáme bez jiných menších zavazadel, což bezesporu patří mezi specifika v odívání u tohoto etnika.

Dalším výrazným znakem u této obuvi jsou zdvihnuté špičky nahoru. Není to sice nic ojedinělého, také u historických oděvů v oblasti Blízkého východu se setkáváme s tímto jevem, avšak zde nemůžeme s jistotou říci, že se v praxi dochoval až dodnes. U mongolského lidu se tento zvyk přisuzuje několika důvodům. Ten nejpodstatnější vychází z víry, přesněji z přírodního božstva, který přes jiné vlivy mají

⁴ Nejpočetnější z mongolských kmenů na území Mongolska

⁵ Podle Bc. Dashmaa Enkhtaivan

v sobě lidé pevně zakořeněni. Podle něho je země „matkou“ a nebe „otcem“, a proto se při chůzi nesmí země rozrušit. Další odůvodnění je zcela praktické povahy, totiž, že boty se zdviženými špičkami nahoru lépe drží ve třmeni při jízdě na koni.

Jak už jsem se zmínila výše, mongolská tradiční obuv se během poměrně dlouhého časového úseku téměř nezměnila, což platí i pro souměrnost chodidla. Znamená to tedy, že se u této obuvi nerozlišuje pravá a levá bota. Jelikož ale lidem vydrží jeden pár bot dlouhá léta, bota se časem přizpůsobí chodidlu. Těžko však říci, jak tento systém vyhovuje růstu chodidel. Stejně boty, samozřejmě odpovídající velikosti, totiž nosí i malé děti od útlého věku (viz obr. č. 3).

obrázek č. 3

Boty bývají často bohatě zdobené pestrými barvami, ornamenty a koženými aplikacemi, a to i plastickými. Co se barevnosti týče, Mongolové si potrpí na jasné až křiklavé barvy a kombinace barev v kontrastu s dalším zdobením. Toto však není výhradou pouze obuvi nebo odívání, velmi dobrým příkladem je třeba pestře zdobený nábytek s až svítivě oranžovým podkladem, na který lze narazit snad v každé jurtě.

Bohatost zdobení se přirozeně liší podle možností a společenského postavení. Dobrým příkladem jsou bohatě zdobené boty posledního mongolského Bogdchána,⁶ které jsou pokryté jemnou barevnou výšivkou po celém vnějším povrchu holínky (viz obr. č. 2), a na druhé straně pak běžné pastevecké boty pouze s jednoduchými ornamenty na malé ploše (viz obr. 4).

Materiálem však stále zůstává pouze kůže (mimo výšivku a vlákna používaná na sešití stehů), kterou již od dávných dob uměli lidé ve

obrázek č. 4

⁶ Teokratický vůdce Mongolska v období 1911-1924

stepi zručně zpracovávat i barvit.⁷ Kůže, ze které jsou boty zhotovené je tvrdá, pevná a odolná, což botám zajišťuje dlouholetou životnost.

1.1. Detailní popis obuvi

Vlastní bota (viz obr. 5) je tvořena dvěma částmi - holenní (*tu'rii*) a chodidlovou (*zulag*), které jsou k sobě přišité hlavním spojem (*boom*),⁸ přičemž každá z nich je sešita ze dvou stejných dílů, pravého a levého. K chodidlové části je přišita podrážka (*ul*), která sestává z několika vrstev nebarvené plsti a dvou silných pevných vrstev kůže. Vrstvy bývají ještě zespoda prošité tlustou vlněnou nití.

obrázek č. 5, 1-tu'rii, 2-zulag, 3-ul

1.1.1. Zdobení obuvi

Po zhotovení páru bot následuje zdobení. Používají se dva druhy. Buď výšivka barevnou nití (většinou hedvábnou), nebo našívání kožených ornamentů a aplikací přímo na povrch bot a na přechínající ozdobné pásy ponožek.

1.1.1.1. Krytí švů

Stehy švů jsou pokryté po celé délce všech těchto spojů ozdobnými úzkými pruhy kůže, obvykle výrazné barvy v kontrastu s barvou tvořenou většinu ostatní

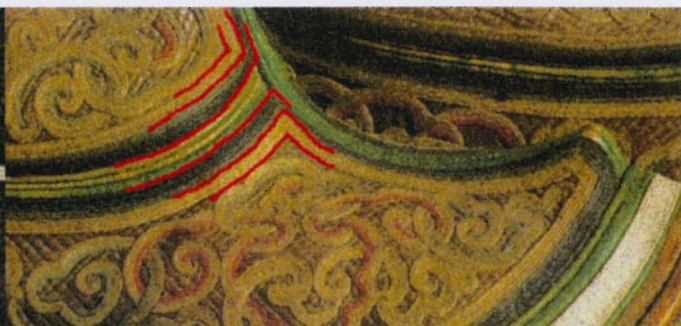
⁷ Kočeškov N. V., *Dekorativnoje iskustvo mongolozazyčnych narodov XIX – seredina XX veka.* Moskva 1979.

⁸ Badamhatan S., Cerenhand G., Batnasan G., Ayuus' C., Disan T., Tangad D., Nansalmaa D., Menes G., *BNMAU-iin ugsaataanii zu'i, Halhiin ugsaataanii zu'i.* Ulaanbaatar 1987.

plochy. Zakrytí švů ovšem také závisí na míře zdobení. Rozdíly se dají dobře ukázat na spoře zdobených botách (viz obr. č. 6) a na botách patřících do sbírky osobních věcí posledního mongolského bogdchána v jeho muzeu v Ulaanbaataru (viz obr. č. 2). Na tomto druhém obrázku si můžeme všimnout, že překrytí švů přesahuje potřebnou plochu a že barvy krycích kožených proužků korespondují s barvami bot i výšivky, které jsou laděné dožluta. Krycí proužky jsou v tomto případě zelené a směrem od středu se mění na černé a následně žluté. Na bogdchánových botách můžeme vidět i další pečlivě propracované prvky, jako je jemná výšivka, o které se zmíním v následujícím oddíle.

Obrázek č. 6

Obrázek č. 7

1.1.1.2. Výšivka

obrázek č. 8

Vzorové vyšívaní vlněnou nebo hedvábnou nití je svéráznou podobou uměleckého zdobení kůže. Lidé při této technice předvádí obdivuhodnou zručnost, jelikož jde o velice drobnou a jemnou techniku prováděnou na tvrdé kůži. Pro tento účel se totiž

využívá řetízkového neboli takzvaného „pekingského“ nebo také „čínského“ stehu,

který je znám z čínské výšivky na hedvábí.⁹ Jedná se o velmi jemný steh, který se též využívá pro zdobení ponožek. V tomto případě je to výšivka na tkané látce (viz obr. č. 8).

Jako příklad výšivky přímo na kůži opět uvedu boty posledního mongolského bogdchána (viz obr. č. 2). Tyto boty jsou totiž pokryté touto složitou výšivkou po celém svém povrchu, což svědčí o opravdovém umění v tomto oboru. Je to výšivka laděná do žluta na žlutém koženém podkladu. Dále bych jako příklad uvedla jedny ze zkoumaných bot z Náprstkova muzea (viz obr. na str. 32 nahoře).

1.1.1.3. Kožená aplikace

Obrázek č. 9

Pro zdobení koženými prvky se používá buď jednoduchý výřez z kůže, který je rovnou našíván nebo nalepován na povrch boty anebo se vytváří plastická aplikace, což je výrazně častější typ výzdoby. Pro získání plastické kožené aplikace se používá poměrně složitá technika

vytlačování. Na to se používá speciální dřevěná šablona – matrice (viz obr. č. 9) s nejrůznějšími vzory a ornamenty. Předem ve vodě smočený kousek vydělané kůže se vloží a přilepí na tuto matrici a pozvolna tupým koncem nože se do kůže vytlačuje výřez obrazce. Po usušení se obrys

obrázek č. 10

⁹ Ph.D. Helena Heroldová, Náprstkovo muzeum v Praze

vypuklého ornamentu na kůži vypaluje speciálním šídlem a prošívá se. Takto tedy získáme vypuklý vzor na kůži.¹⁰

obrázek č. 11

Na obuvi můžeme vidět ozdoby buď pouze z kůže, anebo koženou aplikaci prokládanou barevnou tkanou látkou (viz obr. č. 10). Drobné volné prostory mezi jednotlivými články a liniemi vzoru se vystřihají, a pak se pod vzorovaný celek vloží kusy látky a prošijí naskrz (viz obr. č. 11). Nakonec se celá tato část našije na danou oblast na botě.

Metoda vytlačování plastického vzoru na kůži se však využívá i pro zdobení kožených nádob, avšak čím větší výrobek se zdobí, tím je metoda náročnější.¹¹

1.1.2. Popis ponožek

Opravdu nedílnou součástí tradičních mongolských „jezdeckých“ bot je zvláštní typ ponožek. Každý pár těchto ponožek se zhotovuje ke konkrétnímu páru bot a jejich velikost a zdobení si tudíž odpovídají. V letním období nosí Mongolové ponožky ušité z plátna a v zimním období z plsti. Pro své výborné izolační vlastnosti ovčí vlny, o kterých budu mluvit dále, se však také plstěné ponožky nosívají i v letním

obrázek č. 12

¹⁰ Kočeškov N. V., *Dekorativnoje iskustvo mongoljazyčnych narodov XIX – seredina XX veka*. Moskva 1979.

¹¹ Kočeškov N. V., 1979.

období. Tradiční výroba plsti je také u mongolských pastevců velmi zajímavou a originální záležitostí, jejíž průběh uvádím v kapitole 4. Výroba a zpracování materiálů.

Ponožky bývají sešité ze dvou stejných částí s umístěním stehů vpředu a vzadu po celé délce od chodidel až po kolena. Zadní – lýtková část zůstává v některých případech nesešitá pro lepší úpravu velikosti, jako je to potřeba u zápasnických ponožek (viz níže). Podélně jsou ponožky pravidelně prošité ze shora dolů (viz obr. 12 a 14). Na spodek chodidla je přišita silnější podrážková část, o něco hustěji prošitá. Zevnitř je pak našita podšívka. U plstěných ponožek prošívání chybí a chodidlová část je složena z více menších kusů plsti (viz obrázek č. 13).

obrázek č. 13

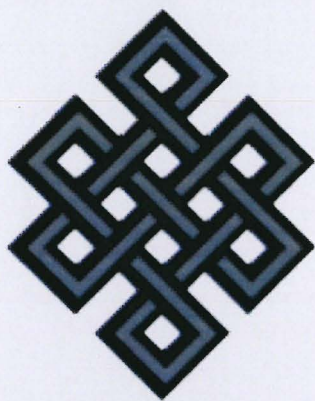

obrázek č. 14

To, co dělá tyto zdánlivě jednoduché ponožky zcela specifickými, je přesah horního lemu přes ústí bot přibližně devíticentimetrovým zdobeným pruhem (*haraa*). Tento ozdobný pruh je tvořen buď pevnou koženou aplikací, výšivkou na tkané látce nebo pouze našitou barevnou látkou, která bývá často z hedvábí, brokátu, a jiných ozdobných látek. I zdobení ponožek záleží na možnostech výrobce či majitele, jako můžeme vidět u různého provedení na obrázcích 12 a 14.

2. ORNAMENTY POUŽÍVANÉ PŘI ZDOBENÍ OBUVI

Jak už jsme si mohli mnohokrát všimnout, ornamentální výzdoba bývá u tradiční mongolské obuvi velice pestrá a četná. Téměř veškeré obrazce znázorňované na povrchu boty a její ponožky mají svůj význam. Objevují se zde geometrické tvary, jako například u ponožek vložených do bot na obrázku č. 1 na straně 7, kde vidíme trojúhelníkovitý vzor. Tentýž uvádím také u kreslených vzorů níže v této kapitole (viz níže u vzoru na ponožkách č. 4)

obrázek č. 15

S geometrickými hranatými ornamenty se však setkáváme velice málo. Z těch častých hranatých se musím nevyhnutelně zmínit o nekonečném uzlu (*o'iz'ii hee*), (viz obr. 15), který je pro mongolský region opravdu velmi charakteristický. Můžeme se s ním setkat v mnoha odvětvích tradičního lidového řemesla a umění, ať už u obuvi, oděvů a oděvních doplňků nebo šperků, tak i třeba u

podíváme do nějaké tiskoviny vydané v Mongolsku, s největší pravděpodobností se s ním setkáme třeba jako rohové okrášlení stránek nebo i na čelní stránce. Nekonečný uzel se vyskytuje v mnoha variantách, v hranatých i zakulacených, samostatně i v nejrůznějších kombinacích s jinými ornamenty. Je těžké vypátrat jeho původ, protože se objevuje nejen v Mongolsku, ale i v dalších asijských zemích i mimo ně. Objevoval se totiž v určité formě také u Keltů. Jeho podstata tkví v nekonečné linii, a má tudíž rituální význam. Je dobře znám v buddhistickém kontextu a u mnoha kultur

obrázek č. 16

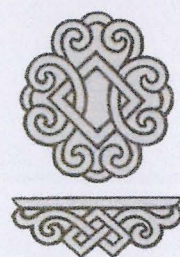
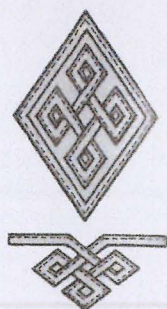
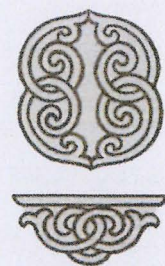
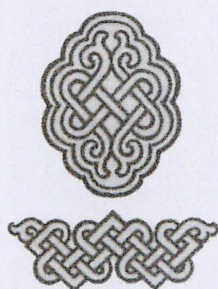
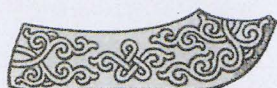
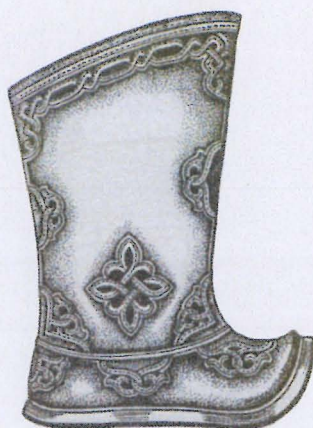
představuje plynulost a návaznost, dlouhověkost a věčnost, a u Mongolů také dobrou budoucnost.

Jak vyplynulo z odstavce výše, mnohem větší zastoupení v ornamentální výzdobě mongolské obuvi mají oblé a kruhové až spirálovité tvary. Znázorňují především prvky spojené s přírodou, jako jsou přírodní živly. Z této skupiny jsou znázorňována například oblaka (*u'u'len hee*), (viz obr. níže u levé spodní boty) a voda (*usan hee*), jako například u zdobení ponožky na vzoru č. 5 (viz níže). Z přírody se zde také často objevují vinoucí se rostlinné motivy (*cecgen hee*), jako vzor rozvilin na botách na str. 32 nahoře a takové, co představují zvířecí rohy (*ever ugaldz*), jako u středového ornamentu na ponožkách u vzoru č. 9 (viz níže). Dále můžeme narazit na buddhistické ornamenty (na bogdchánových botách, obr. č. 1 na str. 7, je vyšita svastika). Všechny tyto ornamenty se různě kombinují a navzájem proplétají a jejich členitost je značně různorodá.

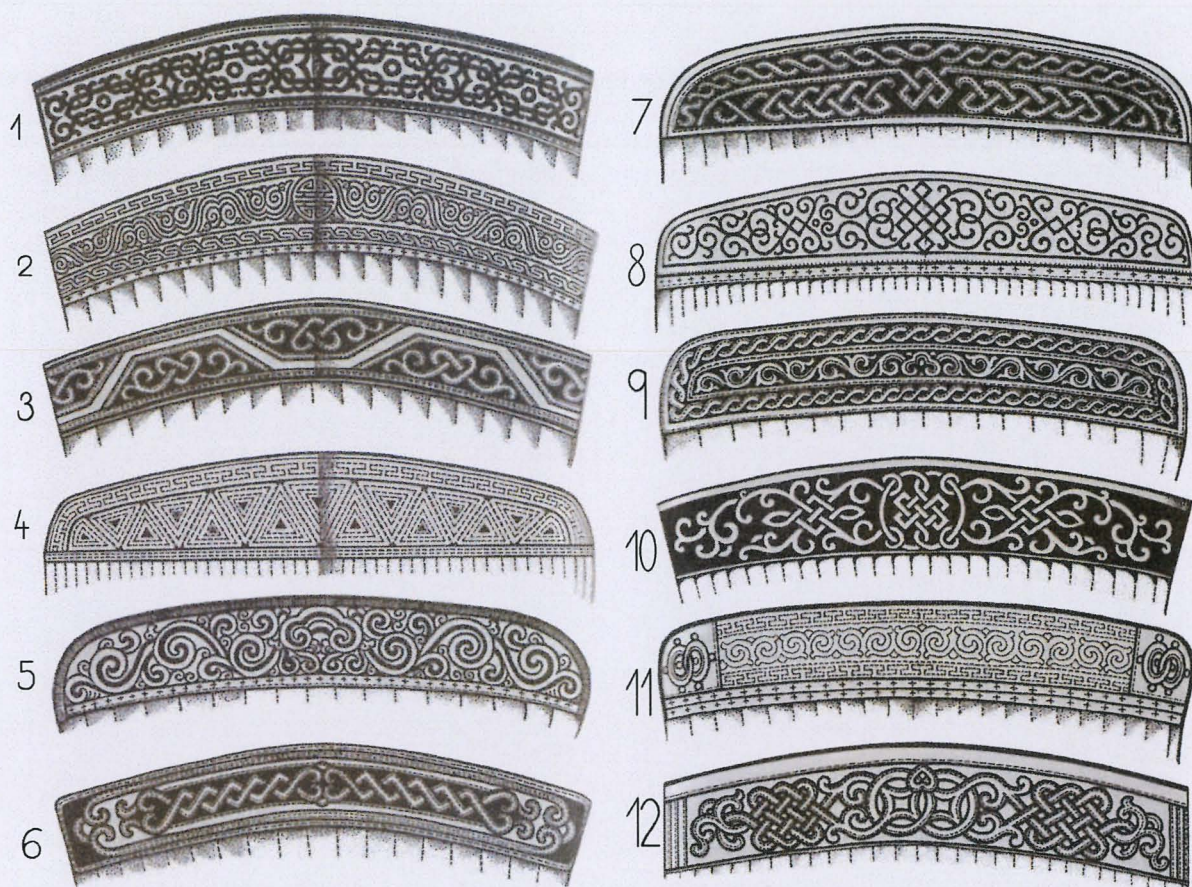
Velmi často se však také používají jednoduché, pravidelně zapletené linie jako u copu. Takové jsou nejčastěji umístěné podél švů nebo lemů vinoucích se kolem dokola ústí holeně (viz obr. č. 16).

Používané vzory na botách a jejich kombinace:

Používané vzory na ozdobných lemech na ponožkách:

3. VARIANTY OBUVI

Mongolské tradiční boty mají spoustu variací a drobných i větších odlišností. Tyto změny lze přisoudit jak početnosti mongolských etnik na území vlastního Mongolska i mimo něj, tak i třeba pouhému uměleckému vkusu každého tvůrce. Takovou drobnější změnu můžeme vysledovat třeba u bot v šesté kapitole na str. 32 uprostřed, kde je ozdobný pás u ponožek přehnutý přes okraj boty, a tudíž je aplikován na vnitřní stěnu ponožky. Větší změny sledujeme u bot používaných k nějaké specifické rituální příležitosti.

Kromě odlišností od standardního typu jsou zde ještě zcela jiné druhy obuvi. Těchto druhů je mnoho a níže uvádím některé z nich. Jedná se o obuv, která vznikala již v pozmeněném prostředí anebo pro jiný účel.

3.1. Rituální varianty obuvi

3.1.1. Cam

Cam je rituální tanec, který má náboženskou podstatu a vznikl v Tibetu. Jeho tanečníci, původně to byly pouze mniši, představují hlavní postavy Tantrické mandaly vzaté z větší části z Tibetu, ale upravené podle mongolského kontextu.¹² Je to tanec velmi symbolický pokud jde o kostýmy. Jsou velmi pestře zdobené a patří k nim i velkolepé masky.

obrázek č. 17

¹² Pegg C., *Mongolian music dance and oral narrative*, Washington, USA 2001.

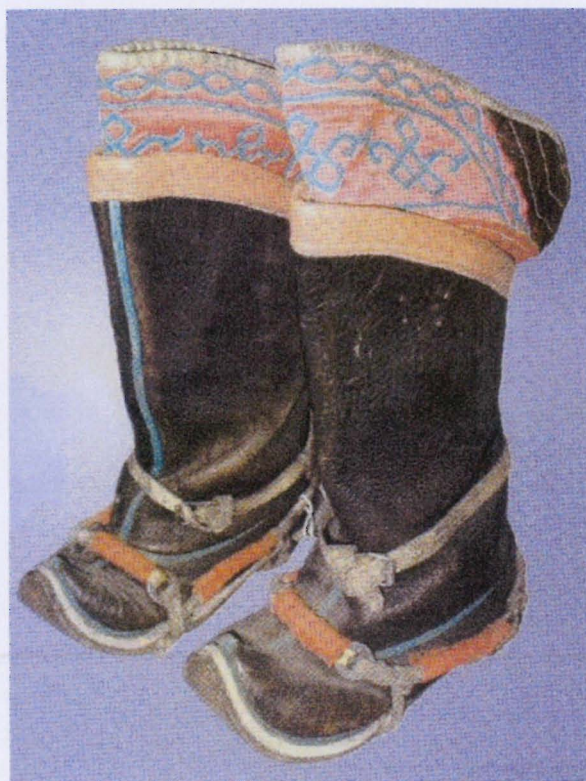
„Boty [tance cam] mají zelenou špičku v podobě krokodýla, bílou silnou podrážku a jsou z červeného hedvábí. Tvar těchto bot se podobá botám osmi hrozivých božstev a obrazům dávných hrdinů.“¹³

„Boty jsou zdobené hlavami mořských příšer, aby odradily démony a během tance se tanečníci pokouší zničit jejich těla předem stanovenými kroky. Špička boty je však také zvednutá vzhůru, aby nepoškodila zemi.“¹⁴

3.1.2. Zápasnická obuv

Speciálně upravenou obuv nosí zápasníci (*bo'hc'u'u'd*) při jedné ze tří tradičních disciplín konajících se během národního svátku Nádam. Oděv těchto zápasníků je omezen pouze na rituální čapku (*malgai*), vestu (*zodog*), šortky (*s'uudag*) a nárukávnický (*hancui*), nicméně obuv je zachovaná v klasickém stylu s několika vylepšeními, vhodnými pro tento typ sportu.

Boty jsou u zápasnického oděvu (viz obr. č. 18) opravdu nezbytným elementem. Jejich podrážka je plochá a široká, a tudíž velmi stabilní. Jsou maximálně uzpůsobené trikům a chvatům při zápase dělané chodidly jako jsou obrázek č. 18 kopání, pleskání, podrážení soupeřovy nohy z vnitřní strany, zavěšení apod.

¹³ Ariyaasu'ren C', Niambuu H., *Mongol yos zans'liin ih tailbar toli I.* „Su'u'lenhu'u“ Hu'u'hdiin hevleliin gazar, 1992, str. 313

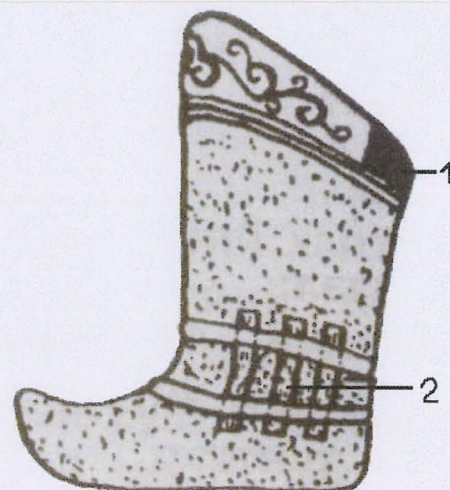
¹⁴ http://www.face-music.ch/tsam/tsaminstruments_en.html

obrázek č. 19

Zápasníci si své boty stahují bandážemi, které zabraňují jejich sklouznutí či strhnutí svým soupeřem. Jednu bandáž mají umístěnou kolem celé chodidlové části boty a další pak přes holení část. Na tuto druhou bandáž se připevňuje speciální kožená ozdoba (viz obr. č. 19). Takovéto svázání způsobuje, že se bota na noze prakticky ani nepohne.¹⁵

Zatímco zápasnické boty postrádají typické dekorace, jejich ponožky, přesněji jejich viditelné přesahující lemy, bývají zdobené velice pestře. Tyto ponožky vkládané do zápasnických bot mají také několik odlišností od standardního typu ponožek (obr. č. 20). Zadní část svrchních lemů (*chala*) je rozevřená, aby se před bandážováním daly okraje přeložit přes sebe, a těsně tak obepnuly zápasníkovu nohu. Další odlišností jsou dlahy připevněné kolem kotníků, které mají ochrannou funkci.¹⁶

obrázek č. 20, 1-halaa, 2-dlahy

¹⁵ Bo'hiin o'msgo'l zodog s'uudag. In: *TOP INFO No. 25*. Ulaanbaatar 2009.

¹⁶ Dorz'gotov A., Songino C., *Zuragt toli*. Ulaanbaatar 1998.

3.2. Etnické rozdíly v obuvi

3.2.1. Torguuti

Torguuti jsou mongolským kmenem, který žije na západě země, v jihozápadním cípu chovdského ajmaku. Kromě vysokých jezdeckých bot nosí také jakési punčochové boty (*toohuu guta*) (viz obr. č. 21 a 22), které se skládají ze silné kožené podrážky a plstěné punčochy. Ta se po obutí ovazuje silnou stuhou, která je pevně připevněna ke kožené podrážce.

obrázek č. 21

obrázek č. 22

V Náprstkově muzeu jsem našla na kožené kotníčkové boty (viz obrázek na straně 33 dole v kapitole 6. Zkoumaná obuv z Náprstkova muzea v Praze), o kterých se domnívám, že by mohly náležet právě k tomuto etniku, avšak nepodařilo se mi je určit s jistotou.

3.2.2. Cátani

Cátani přináležejí k jedné z větví mongolského kmene Urianchajců. Žijí západně od známého jezera Cho'vsgo'l v Cho'vsgo'lském ajmaku na zalesněném severu země. Jsou známí tím, že chovají soby, a právě ze sobí kožešiny si vyrábí svou specifickou vysokou obuv. Na obrázku č. 23

obrázek č. 23

muzea v Praze. Jejich výška je 86 cm a jsou sešité ze dvou kusů kůže. Horní stehenní část má chlup otočený dovnitř a u spodní holenní části kožešina směřuje ven. K holenní části je pak přišita podrážka, která se skládá ze dvou kusů silnější kůže: z menšího na patě a z většího kusu, který tvoří zbytek chodidla.

3.2.3. Burjati a Kazaši

Typ obuvi těchto etnik je poněkud kontroverzní, avšak je potřeba ho sem zařadit, protože s odíváním vlastních Mongolů má mnoho společného. První z nich, Burjati, jsou mongolským kmenem, který žije kromě Burjatské autonomní republiky v Rusku, v Chentejském ajmaku a na severu Vnitřního Mongolska v okolí Chajlánu. Jejich obuv má jak mnoho společných prvků, tak i odlišné. Jak vidíme na obrázku č. 24, stavba boty se velmi podobá našemu chalchskému typu. Rozložení švů se navíc zcela shoduje.

obrázek č. 24

To, co se na první pohled liší, jsou rovné špičky a velice skromné zdobení. Pouze v oblasti paty si můžeme všimnout jednoduché výšivky. V Náprstkově muzeu jsem našla boty, které podle uvedeného obrázku bot, uložené v historickém muzeu v Ulaanbaataru, rovněž považuji za burjatské (viz obrázky na str. 34).

Kazaši tvoří značnou národnostní menšinu v nejzápadnějším ajmaku země, Bajan-O'lgii. Mluví sice o menšině avšak Kazaši v tomto ajmaku tvoří více jak 85% populace, což má za následek vměšování kazašských kulturních prvků do těch mongolských, oděv a obuv nevyjímaje. Kazašská obuv se s tou burjatskou shoduje v tom, že mají také rovné špičky.

4. VÝROBA A ZPRACOVÁNÍ MATERIÁLŮ

Kůže a kožešina byly od dávných dob a jsou dodnes nezbytné suroviny pro život i odívání při kočovnicko-pasteveckém způsobu života. Vydělaná kůže se používala nejen pro zhotovení oděvů a oděvních součástí, ale také pro výrobu nádob, strojů pro koně a mnoho dalších výrobků.

Kožešina, obzvláště ovčí, se využívala buď sama o sobě pro její výborné, těžko nahraditelné izolační vlastnosti (vlákno ovčí srsti je duté, a proto zachovává svou izolační vlastnost i při promočení) nebo pro výrobu plsti.¹⁷ Při výrobě mongolské tradiční obuvi se používá kůže vydělaná nejmenno i natvrdo,¹⁸ Pro zhotovení zimních ponožek, nedílnou součást tradičně nošené mongolské obuvi, se používá plst'.

4.1. Zpracování kůže

Až dodnes venkované vyrábí svou obuv tradičním způsobem. Mongolové uměli již od pradávna vydělávat kůži na jednoduchých valchách a zdobit ji potřebnými barvami, ovládali techniky tištění, vyšívání a šití různých vzorů na kůži. Během dlouhého období praxe získali ve zpracovávání kůže spoustu zkušeností.

V procesu zpracování kůže dochází k jejímu převaření, vysoušení, uzení, máčení v syrovátce (která vzniká při destilaci mléčné vodky) a v některých případech ve vodě se solí a sodou.

Mongolové znali několik způsobů barvení kůže, pro získání červené barvy používali kůru modříny a dřeva *ulaan holdos mod* (druh červeného dřeva). Barvivo vařili společně s vydělanou kůží, a potom ji v tomto roztoku nechali ležet ještě asi 3-4 dny. Pro získání zelené barvy používali březovou mizu, kterou získávali tak, že na jaře (duben-květen) hloubili lidé malé otvory do kmenů bříz a vkládali do nich železné žlábký, miza tak vytékala ven. Pro obarvení kůže ji tím stačilo jen napustit.¹⁹

¹⁷ <http://www.slovane.cz/view.php?cisloclanku=2007030004>

¹⁸ Kočeškov N. V., *Dekorativnoje iskustvo mongoljazyčnych narodov XIX – seredina XX veka*. Moskva 1979.

¹⁹ Kočeškov N. V., 1979.

4.2. Zpracování plsti

Výroba látky z plsti je pravděpodobně prvním doloženým způsobem výroby netkané textilie a vlastně i textilie vůbec. Výroba plsti je poměrně jednoduchá a časově výrazně méně náročná, než výroba jakékoliv tkané textilie. A pokud se v našem případě pohybujeme v kočovnickém prostředí, vlna byla především snadno dostupná. Mongolové považovali za kvalitnější vlnu z ovcí, které se pásly celou zimu. Vlna ovcí, které jsou v ohradách prý cuckatí, žlutne a kazí se. Dále se pro plstění dá použít také delší srst velbloudů.

Nejideálnějším materiálem pro výrobu plsti je ovčí vlna. Povrch vlasu ovčí vlny má šupinatou strukturu (viz obr. č. 25). Právě šupinatost vlákna je velmi podstatnou vlastností při procesu plstění vlny (např. mohér má již méně šupinatý povrch vlasu a tedy se i hůře plstí). Pro potřebu plstění se jedná především o umístění a množství povrchových šupinek. Je třeba říci, že jednotlivé vlasy srsti mají jiné

obrázek č. 25

složení u kořene a jiné na konci vlákna. Vlna se plstěním nabíjí statickou elektřinou. Ta část bez šupinek (špička vlákna) se nabíjí záporně a kořen se šupinkami kladně. Při tření se každá část vlny chová jinak, a tak dojde k jejímu zaplstění. Vlna se může také nechat nabobtnat - vlákna jsou pak tažnější a lépe po sobě kloužou. Čím je vlna jemnější, tím se plstí lépe. Zcela nejlépe se pak plstí vlákna jemná, kratší a zkadeřenější.²⁰

Tradiční výroba plsti u mongolských pastevců, neboli lidově řečeno „dělat plst“ (*esgii hiih*), se od dávných dob až po současnost provádí stejným způsobem. Tento způsob vznikl v centrálním Mongolsku a odtud si ho s sebou odnesla mongolská etnika, která se z různých důvodů v minulosti usadila na jiných územích. Ve vlastním Mongolsku tato tradiční výroba přetrvala až dodnes, což se o jiných původem mongolských národech říci nedá, jelikož se přizpůsobili odlišnému způsobu života na

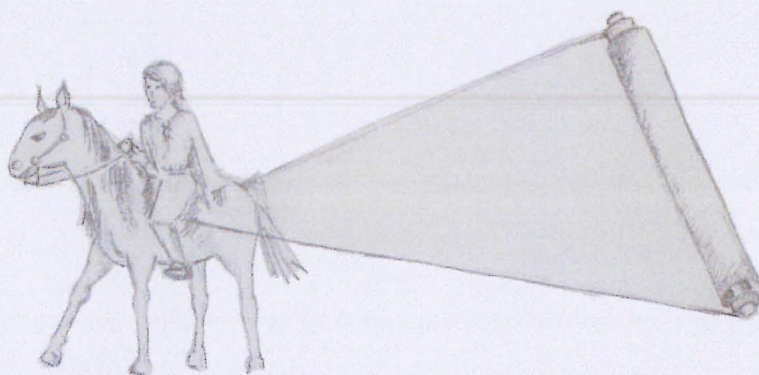
²⁰ <http://www.slovane.cz/view.php?cisloclanku=2007030004>

nových územích.²¹

Veškeré práce spojené s vyděláváním plsti u stepních Mongolů trvá téměř celé léto. V období od počátku června až přibližně do půlky července se získává ovčí vlna. Po zimě ji ovce nepotřebují a vlna tak postupně odpadává sama. Nespadané zbytky se po té ostříhají. Vlna se pak rozkládá na slunci a suší se. Zimní období je v Mongolsku oproti našemu středoevropského klimatu delší a mrazivější, a proto také tyto práce zde probíhají značně později než u nás.

Celý proces vydělávání plsti se dá rozdělit na 3 části.

- **mláčení vlny** (*noos savaadah*). Vyschlá vlna je stále ve stavu, ve kterém ji po zimě měly ovce na sobě, takže plná prachu, mastnoty a dalších nečistot, které na sebe vlna nabalila. Mongolové ji čistí pomocí mláčení. Vlna se rozprostře na travnaté ploše. Okolo ní se rozmístí několik lidí s dřevěnými pálkami nebo i železnými tyčemi v každé ruce a střídavými pohyby rukou společně mlátí do rozprostřené vlny. Z té se pak postupně uvolní částechy nečistot a za pomoci větru se tak odstředí na okraje plochy. Tato činnost trvá několik dní, dokud není vlna vyčištěna dobře.
- **rozložení vlny** (*noos z'ulah*). Na zem se těsně k sobě rozloží celé velké kravské kůže (popřípadě i plátno) do tvaru obdélníku, na které se vyčištěná vlna rovnoměrně rozloží. Tato rozložená vrstva vlny je vysoká kolem dvaceti centimetrů, takže se následně ztlakuje a mírně kropí.
- **tahání plsti** (*esgii tatah*). Po ztenčení vrstvy přibližně na 5 cm se vlna zabalí i s podloženou kůží do role, v jejíž nitru se nachází dřevěný kůl, který vyčnívá na obou stranách. Role se po té stáhne popruhem a otevřený

obrázek č. 26

²¹ Kočeškov N. V., *Dekoratívnoje iskustvo mongolozazyčnych narodov XIX – seredina XX veka*. Moskva 1979.

okraj kůže se zašije. Na každý z konců kůlu se nasunou jednoduché kotouče a na ty pak připevní popruhy, které se zapřáhnou je za koně, velblouda nebo i povoz. Následuje tahání a válení role (viz obr. č. 26), což trvá několik hodin a vlna se tak zaplstí. Po tomto procesu se role rozbálí. Vzniklá plst' je zpevněná, a silná přibližně 1,5 cm.²²

Tímto způsobem vzniká plst' poměrně velkých rozměrů, která se nejvíce využívá pro potažení jurty. Ručně se však vyrábí i plst' menších rozměrů, přičemž se srolovaná vlna válí v ruce, třeba způsobem, jaký je uvedený v citaci níže. Tato plst' se používá na výrobu menších a jemnějších výrobků. V mongolském prostředí se zvláště cení plst' bílé barvy, která symbolizuje čistotu a šlechtnost.²³

*"...nekulturní Kalmykové berou vlnu vyprášenou, vyčištěnou, vypranou a usušenou, kterou na staré pokrývce rozestrou na 30cm vysoko. Tuto bílou ovčí vlnu podle svého vkusu prokládají barevnými vzorky. Polijou vřelou vodou, svinou do pokrývky a ovážou žíněnými provazy. Svitek si přehazují z klínu na zem a zpět. Po dvouhodinovém válení je plstění skončeno..."*²⁴

²² Podle Doc. Džugderijna Luvsandordže

²³ Kočeškov N. V., *Dekoratívnoje iskustvo mongolozazyčnych narodov XIX – seredina XX veka*. Moskva 1979.

²⁴ Ottův slovník naučný

5. ZVYKLOSTI SPJATÉ S OBUVÍ

Mongolské prostředí je zcela prosycené nejrůznějšími pořekadly, pověrami a pravidly, které zná a kterými se řídí každý Mongol. Pokusila jsem se tedy shromáždit co největší množství těch, které se vztahují právě k obuvi a obouvání, a i těch, co jsou spojené s jejich výrobou.

5.1. Zvyky pojící se k obuvi

Zvyků spojených s výrobou plsti najdeme celou řadu. Během mlácení neboli šlehání vlny před procesem tahání, všichni přítomní lidé pronáší *yoro'o'l*, což je blahopřejný žánr ústní lidové slovesnosti, který se přetváří ve veršované podobě.²⁵ Při tahání role s plstí se zapojí mladý pár, který obestoupí tažné zvíře a pobízí ho k chůzi.²⁶

Dále je zajímavé, že u Mongolů samu aktivní účast při výrobě přebírají ženy. Ve srovnání s Tuvinci, národem příbuzným Mongolům a jejich severozápadními sousedy, se vydělávání plsti považovalo za mužskou práci.

Dekorativní úpravy, obecně řečeno, jsou u stepních pastevců ženskou prací, avšak při úpravě kožené obuvi se účastní i muži, protože některé procesy vyžadují větší sílu.²⁷

Boty mají vlastní symboliku. Opravdu mnoho zvyků je spojeno přímo s nošením obuvi, a také s jejím ukládáním. Uvedme si několik z nich:

- Po zutí bot večer před spaním musí boty zůstat stát na zemi u zadní části postele a nikdy ne u hlavy.
- Boty jsou dobrým, pozitivním darem.

²⁵ Kočeškov N. V., *Dekorativnoje iskustvo mongoljazyčnych narodov XIX – seredina XX veka*. Moskva 1979.

²⁶ Podle Doc. Džugderijna Luvsandordže

²⁷ Kočeškov N. V., 1979.

- Boty mají široké hrdlo, tudíž otvor směřující k nebi, což je dobré jako třeba u klobouku. Otevřené tvary znázorňují nádobu, která se může něčím naplnit, symbolizuje hojnost.
- Nenosí se boty někoho jiného, výjimkou jsou však zděděné boty po přímém příbuzném.
- Špičky bot musí směřovat do středu jurty, nikdy ne k *chojmoru*.²⁸

5.2. Přísloví pojící se k obuvi

„Gutaldaa havc'igdsan ho'l

*Ehnertee havc'igdsan er*²⁹

[Do své boty sevřená noha

Ke své ženě připoutaný muž]

Tak jako je pevně noha sevřená v botě,

Tak má být ke své ženě připoutaný muž

„Esgii hijh gazart

*Nohoi hereggui*³⁰

[Na místě bude se dělat plst'

Pes není potřeba]

Tam, kde se bude dělat plst'

Pes nesmí být

„Esgiinii zuzaan ni sain

*Ildnii hurc ni sain*³¹

[Tlustá plst' dobrá

Ostrý meč dobrý]

Dobrá je silná plst'

Dobrý je ostrý meč

²⁸ Místo s rituálním významem v severní části jurty

²⁹ S'agdarsu'ren A., *Mongol ardiin zu'ir cecen u'g, sešit I*. Ulaanbaatar 2005, str. 47.

³⁰ S'agdarsu'ren A., *Mongol ardiin zu'ir cecen u'g, sešit II*. Ulaanbaatar 2005, str. 149.

³¹ S'agdarsu'ren A., *Mongol ardiin zu'ir cecen u'g, sešit II*. Ulaanbaatar 2005, str. 149.

*„O’lmii saitai
O’sgil bat“³²
[Špička dobrá
Pata silná]
Špička je krásná
Pata je silná*

5.3. Hádanky pojící se k obuvi

*„lh gert бага ger
Baga gert balc’ir hu’u‘.“³³
[Ve velké jurtě malá jurta
V malé jurtě malý syn]
Ve velké jurtě je malá jurta
A v malé jurtě je malý synek.*

*[Gutal, ojms, chöl]
[Boty, ponožky, chodidla]*

*„Gedes ni ardaa gedger ni urdaa“³⁴
[Jeho břicho vzadu a zvrácená hlava vpředu]
Břicho to má vzadu a hlavu to má zakloněnou.*

*[Gutal]
[Bota]*

³² S’agdarsu’ren A., *Mongol ardiin zu’ir cecen u’g, sešit II*. Ulaanbaatar 2005, str. 18.

³³ Cedendorz’ L., *Mongol ardiin onisoguud*. Ulaanbaatar 2005, str. 4.

³⁴ Cedendorz’ L., *Mongol ardiin onisoguud*. Ulaanbaatar 2005, str. 12.

6. ZKOUMANÁ OBUV Z NÁPRSTKOVA MUZEA V PRAZE

Z obuvi, kterou jsem si měla možnost osobně zkoumat, jsem zdokumentovala tu, která se přímo dotýká mongolského etnika. Zahrnuji do ní i burjatské boty z území mimo vlastního Mongolska. Dvoje boty, uvedené na str. 34 nejsou původně určené jako burjatské, ale na základě svého pozorování a podle obrázku uvedeném v knize *Mongolc'uudiin tu'u'h soyoliin atlas* se domnívám, že tomu tak je. Na konci této kapitoly zařazuji také troje tibetské boty, u kterých při bližším pozorování můžeme vidět určité podobnosti s mongolskými. Jde například o mírně zvednuté špičky nebo podobnost ve vedení švů a jejich zakrývání nebo třeba pestrost barev a jejich vysoký kontrast.

Ke každému exponátu připojuji stručný popisek podle přiřazených inventárních karet.

4 7 1 5
Vysoké boty, Mongolsko 20. stol., rozměry 32x42x11 cm, 4 kusy černé/hnědé kůže, bílé krytí švů, plastické kožené aplikace, ponožky chybí

A13404ab
+
A13402ab
Mongolské boty, 20. stol., délka podrážky 27 cm, patří k nim ponožky na str 35, inventární číslo 4716

Kožené boty, Mongolsko, 20. stol., délka 30, výška 39 cm, výšivka – vzor rozvilin a nekonečného uzlu, patří k nim ponožky

Inventární karta nenalezena

Mongolské boty, výška 38 cm, světle/tmavohnědá kůže, uvnitř modrá vlněná látka keprové vazby, ponožky chybí

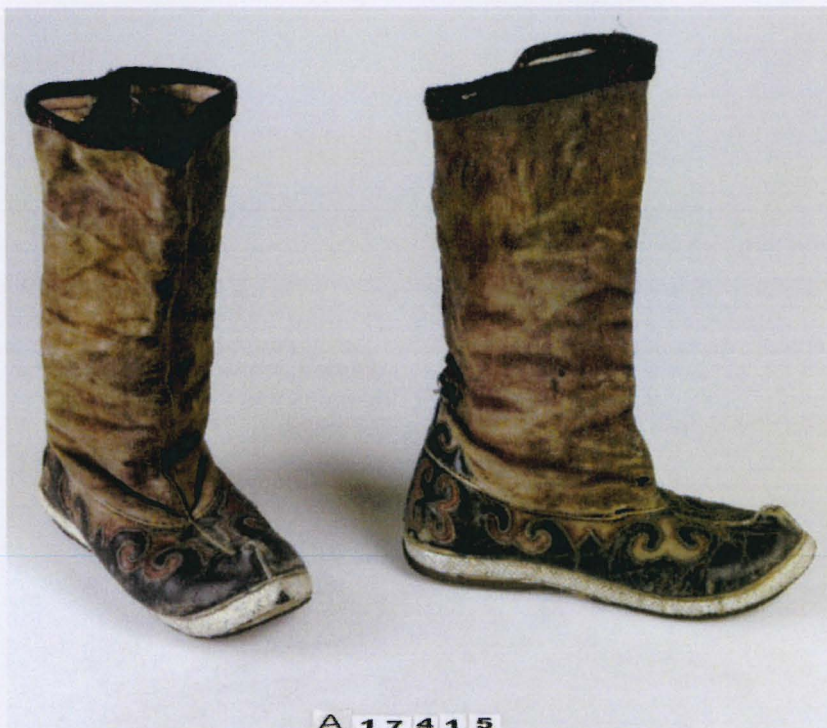
Vysoké boty ze sobí kůže, sev. Mongolsko – nár. Cátani, kolem roku 1980, výška 86 cm

Dětské boty, Mongolsko + vatované prošívané ponožky, černá plst' podšitá hnědou bavlnou, ozdobné lemy z hedvábí

Mongolská obuv, zač. 20. stol., výška 21, délka 27 cm, kotníčková obuv ze sv./tm. červené silnější kůže, podrážka z jednoho kusu kůže vytvarovaná tak, aby přecházela cca 2 cm do těla boty, které je do ní vlepeno, na patě je úchytka s vlněnou barevnou stuhou na přivazování k noz

A 17415

Boty Mongolsko, poč. 20. stol., výška 39,5, délka 29,5 cm

A 26760

Inventární karta chybí

4 7 16

Mongolské ponožky, 20. stol., výška 58 cm,
výška vyšivaného pásu 9 cm

A26692ab

Plstěné ponožky, Mongolsko, 20. stol.,
uvnitř textilie, nášivka pruhu
tmavožlutého brokátu

1901

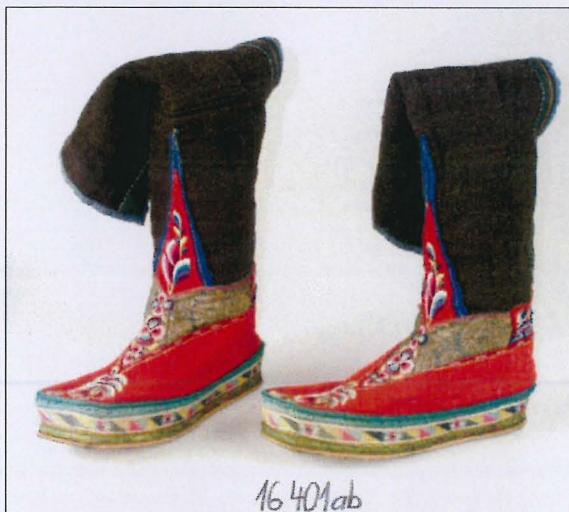
Vložky do bot, Čína, konec 19. stol., výška
44, délka 22,5 cm, pár ponožek do
zimních pánských bot, vatované, svrchní
část ze zeleného hedvábí

Tibet, 20. stol., 28x43x9, červená a černá kůže, v zadní části rozparek s bílou tkanicí na zavazování, uvnitř bílé plátno

Tibet, 20. stol., 29x47x9, podrážka ze silné nevydělané kůže zformována tak, aby cca o 3 cm přesahovala nahoru, do ní je vlepen svršek z bílého podšitého a hustě prošívaného plátna se špičkou v podobě dvou zobáků, potažených kůží, zelené a červené pruhy z plsti, holeň v zadu do půlky lýtek otevřená

Tibetské ženské boty, výška 46, délka 24,5, prošívaná podrážka vespod s kůží lemovaná pestrou páskou s tyrkysově modrým okrajem, květovaný vzor, kolem kotníků žlutozelený brokát, černá a červená látka

ZÁVĚR

V předkládané práci jsem se snažila uvést velké množství informací, týkajících se mongolské tradiční obuvi. Ačkoliv můj prvotní plán byl jiný, zvolila jsem etnologický postup práce. Informace jsem čerpala z mongolské literatury, od svých konzultantů, ale také z vlastního výzkumu. Tyto informace mohou být dobrým počátkem pro ještě širší studium této látky. Chci se i nadále věnovat mongolskému tradičnímu oděvu a zvykům, které se k němu pojí.

V této práci jsem se pokusila popsat mongolskou tradiční obuv obecně i detailně, včetně na obuvi používaných ornamentů. Uvedla jsem několik variant dalších typů obuvi, které se ve stepi objevují. Popisovala jsem postup výroby kůže a plsti, které se stále zhotovují stejným způsobem. Celou práci jsem prokládala obrazovým materiálem, který jsem získala z uváděných knih a z internetových zdrojů. Použila jsem také velké množství fotografií exponátů Náprstkova muzea v Praze, u kterých jsem prováděla vlastní výzkum. Také jsem zakomponovala dvě vlastní ilustrace.

Jak jsem již uvedla v poslední šesté kapitole – Zkoumaná obuv z Náprstkova muzea v Praze, určila jsem dva páry obuvi za tradiční burjatskou obuv (viz str. 34). Exponáty byly označeny pouze jako boty mongolské. Domnívám se, že je má teorie správná.

I když můžeme bezpečně říci, že se mongolská tradiční obuv zachovala až do současnosti a že ji stále lze vidět u stepních pastevců, dochází postupně k jejímu nahrazování.

Dochází k tomu mnohem více u obuvi, nežli u tradičního oděvu. Hlavním důvodem je bezesporu jejich pracná výroba. Navíc je zde větší možnost a lepší dostupnost levné obuvi na trhu. Pokud v dnešní době projíždíme stepí, velice často vidáme pastevce s vysokými

obrázek č. 27

jednoduchými botami černé barvy, především ruské výroby. Tradiční boty se sice dají pořídit na městských trzích nebo v početných obchodech se suvenýry, avšak výrazně postrádají osobitý nádech. Působí spíše umělým až kýčovitým dojmem (viz obr. č. 27).

Jev mizení tradičních prvků u svérázných kultur je dnes globálním jevem a určitě by si zasluhoval větší pozornost. Modernizace není vždy znakem pokroku, což v mongolském prostředí platí dvojnásob.

ZDROJE

Literatura

- Ariyaasu'ren C', Niambuu H., *Mongol yos zans'liin ih tailbar toli I. „Su'u'lenhu'u“ hu'u'hdiin hevleliin gazar*, 1992.
- Badamhatan S., Cerenhand G., Batnasan G., Aiuus' C., Disan T., Tangad D., Nansalmaa D., Menes G., *BNMAU-iin ugsaahnii zu'i, Halhiin ugsaahnii zu'i*. Ulaanbaatar 1987.
- Bawden Ch., *Mongolian-English dictionary*. London 1997.
- Bold B., *Mongol ardiin hee ugalz*. Ulaanbaatar 2007.
- Bo'hiin o'msgo'l zodog s'uudag. In: *TOP INFO* No. 25. Ulaanbaatar 2009.
- Canz'id A., *Mongolc'uudiin tu'u'h soyoliin atlas*. Ulaanbaatar 2004.
- Cedendorz' L., *Mongol ardiin onisoguud*. Ulaanbaatar 2005.
- Cultem N., *Dekorativno-prikladnoe iskusstvo Mongolii*. Ulaanbaatar 1987.
- Dorz'gotov A., Songino C', *Zuragt toli*. Ulaanbaatar 1998.
- Kočeškov N. V., *Dekorativnoje iskusstvo mongolozazyčnych narodov XIX – seredina XX veka*. Moskva 1979.
- Ottův slovník naučný
- Pegg C., *Mongolian music dance and oral narrative*, Washington, USA 2001.
- S'agdarsu'ren A., *Mongol ardiin zu'ir cecen u'g, sešit I., II*. Ulaanbaatar 2005.

Ostatní neknižní zdroje

<http://www.slovane.cz/view.php?cisloclanku=2007030004>

http://www.face-music.ch/tsam/tsaminstruments_en.html

Inventární karty zkoumaných exponátů z Náprstkova Muzea v Praze

Konzultanti

PhDr. Alena Oberfalzerová, Ph.D.

Doc. Džugderijn Luvsandordž

Helena Heroldová, PhD.

Bc. Dashmaa Enkhtaivan

Dodatky k obrázkům v textu

1. Canz'id A., *Mongolc'uudiin tu'u'h soyoliin atlas*. Ulaanbaatar 2004, str. 169.
2. Cu'Item N., *Dekorativno-prikladnoe iskusstvo Mongolii*. Ulaanbaatar 1987, str. 82.
3. Canz'id A., *Mongolc'uudiin tu'u'h soyoliin atlas*. Ulaanbaatar 2004, str. 169.
4. internetový zdroj
5. vlastní ilustrace podle obr. v knize Dorz'gotov A., Songino C', *Zuragt toli*. Ulaanbaatar 1998, str.52.
6. exponát Náprstkova muzea v Praze
7. Cu'Item N., *Dekorativno-prikladnoe iskusstvo Mongolii*. Ulaanbaatar 1987, str. 82.
8. exponát Náprstkova muzea v Praze
9. internetový zdroj
10. součást exponátu Náprstkova muzea v Praze
11. internetový zdroj
12. exponát Náprstkovamuzea v Praze
13. exponát Náprstkova muzea v Praze
14. Canz'id A., *Mongolc'uudiin tu'u'h soyoliin atlas*. Ulaanbaatar 2004, str. 169.
15. internetový zdroj
16. internetový zdroj
- Ornamenty na str. 16 - 18, Bold B., *Mongol ardiin hee ugalz*. Ulaanbaatar 2007, str. 169-172.
17. Cu'Item N., *Dekorativno-prikladnoe iskusstvo Mongolii*. Ulaanbaatar 1987, str. 80.
18. Canz'id A., *Mongolc'uudiin tu'u'h soyoliin atlas*. Ulaanbaatar 2004, str. 169.
19. internetový zdroj
20. - 22. Dorz'gotov A., Songino C', *Zuragt toli*. Ulaanbaatar 1998, str. 46.
23. exponát Náprstkova muzea v Praze
24. Canz'id A., *Mongolc'uudiin tu'u'h soyoliin atlas*. Ulaanbaatar 2004, str. 169.
25. internetový zdroj, <http://www.slovane.cz/view.php?cisloclanku=2007030004>
26. vlastní ilustrace
27. internetový zdroj